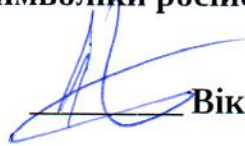

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Голова Експертної комісії
Українського інституту національної пам'яті
з питань визначення належності об'єктів
до символіки російської імперської політики**

Віктор БРЕХУНЕНКО

06 листопада 2025 р.

**Фаховий висновок щодо неналежності
об'єктів (географічних об'єктів, назв юридичних осіб та об'єктів права
власності, пам'ятників і пам'ятних знаків), присвячених Макарову
Степану Осиповичу (1849-1904),
до символіки російської імперської політики**

Нормативно-правова підстава експертизи: частина 2 статті 6 Закону України «Про засудження та заборону пропаганди імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» № 3005-IX від 21 березня 2023 р. із змінами, внесеними Законом № 3097-IX від 03.05.2023 р.; підпункт 17-3 пункту 4 Положення про Український інститут національної пам'яті, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2014 № 684 «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті»; Положення про Експертну комісію Українського інституту національної пам'яті з питань реалізації норм Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», затверджене Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 25.07.2023 № 399 «Про затвердження Положення про Експертну комісію Українського інституту національної пам'яті з питань реалізації норм Закону України "Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії"» із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України № 429 від 15.08.2023 № 429, Наказ Українського інституту національної пам'яті від 05.10.2023 № 35 «Про утворення Експертної комісії з питань визначення належності об'єктів до символіки російської імперської політики».

Визначення термінів у розумінні статті 2 Закону:

російська імперська політика (російська колоніальна політика) – система заходів, що здійснювалися органами управління, збройними формуваннями, політичними партіями, недержавними організаціями, установами, підприємствами, групами чи окремими громадянами (підданими) Російської імперії, Російської республіки, Російської держави, Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки, Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки, Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Російської Федерації, спрямованих на підкорення, експлуатацію, асиміляцію Українського народу;

пропаганда російської імперської політики – публічна глорифікація або виправдання російської імперської політики, поширення інформації, спрямованої на виправдання російської імперської політики, а також публічне використання продукції, що містить символіку російської імперської політики, публічне заперечення злочинів (репресивних заходів) проти Українського народу;

русифікація – складова російської імперської політики, спрямована на нав'язування використання російської мови, пропагування російської культури як вищих порівняно з іншими національними мовами та культурами, витіснення з ужитку української мови, звуження українського культурного та інформаційного простору;

українофобія – дискримінаційні дії, публічно висловлені заклики, у тому числі в медіа, у літературних та мистецьких творах, що заперечують суб'єктність Української держави, української нації, боротьбу проти підкорення, експлуатації, асиміляції Українського народу, а також правомірність захисту політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитку української національної державності, науки, культури, зневажають питомі етнокультурні ознаки українців, ігнорують українську мову та культуру;

символіка російської імперської політики – символіка, що включає, у тому числі,

в) зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені особам, які обіймали керівні посади в органах влади і управління, політичних організаціях, партіях, збройних формуваннях Російської імперії, територіальних утворень, адміністративно-територіальних одиниць, у тому числі невизнаних, що створювалися під час реалізації російської імперської політики на окупованих, анексованих чи в інший спосіб зайнятих Російською імперією територіях, і брали участь або сприяли реалізації російської імперської політики (крім зображень, пам'ятників, пам'ятних знаків, написів, присвячених особам, пов'язаним із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського

народу, розвитком української національної державності, науки, культури), працівникам радянських органів державної безпеки всіх рівнів;

г) зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені особам, які публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримували, глорифікували або виправдовували російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії (крім зображень, пам'ятників, пам'ятних знаків, написів, присвячених особам, пов'язаним із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури);

г) зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені подіям, пов'язаним із здійсненням російської імперської політики (крім зображень, пам'ятників та пам'ятних знаків, пов'язаних з опором і вигнанням нацистських окупантів з України, із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури);

д) зображення гасел, цитат осіб, які обіймали керівні посади в органах влади і управління, політичних організаціях, партіях, збройних формуваннях Російської імперії, територіальних утворень, адміністративно-територіальних одиниць, у тому числі невизнаних, що створювалися під час реалізації російської імперської політики на окупованих, анексованих чи в інший спосіб зайнятих Російською імперією територіях, і брали участь або сприяли реалізації російської імперської політики, публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримували, глорифікували або виправдовували російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії (крім зображень гасел, цитат, пов'язаних із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури), працівників радянських органів державної безпеки всіх рівнів;

е) зображення, написи, пов'язані із глорифікацією і виправданням російської імперської політики;

є) назви областей, районів, населених пунктів, районів у містах, скверів, бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, проспектів, площ, майданів, набережних, мостів, інших об'єктів топонімії населених пунктів, підприємств, установ, організацій на території України, яким присвоєні імена або псевдоніми осіб, які відповідають критеріям, встановленим підпунктами "в" і "г" цього пункту, назви подій, пов'язаних із реалізацією російської імперської політики, назви російських міст та інших географічних, історичних та культурних об'єктів Російської Федерації, що не пов'язані безпосередньо із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком

української національної державності, науки, культури або з культурою поневолених народів Російської Федерації.

Предмет експертизи: відповідність об'єктів (географічних об'єктів, назв юридичних осіб та об'єктів права власності, пам'ятників і пам'ятних знаків), присвячених Макарову Степану Осиповичу (1849–1904), вимогам Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії».

Макаров Степан Осипович (Йосипович) (1849–1904) – російський флотоводець, мореплавець, океанограф та суднобудівник. Віцеадмірал (1896). Народився в м. Миколаєві в родині прапорщика флоту. З 1876 р. – на Чорноморському флоті. Під час російсько-турецької війни 1877–1878 рр. командував пароплавом «Великий князь Константин», пізніше – пароплавом «Тамань», який вивчав протоку Босфор і відкрив у ній глибоководні течії (1881–1882). Очолював навколосвітню експедицію на вітрильно-паровому корветі «Витязь» (1886–1889), що проводив океанографічні дослідження в Тихому океані. Керував спорудженням криголама «Ермак», на якому здійснив експедиції до архіпелагів Шпіцберген, Земля Франца-Йосифа та Нова Земля (1899, 1901). Від лютого 1904 р. керував Тихоокеанською ескадрою, зокрема діями кораблів під час російсько-японської війни 1904–1905 рр. під час оборони Порт-Артура (нині м. Люйшунь, Китай); загинув неподалік Порт-Артура на броненосці «Петропавловск», що підірвався на японській міні.

Степанові Макарову належить низка наукових досліджень із океанографії, а також гідрографії Чорного моря. Зокрема, він провів серію спостережень і дослідів, на підставі яких довів, що в Босфорі є дві течії: верхня – із Чорного моря в Мармурове та нижня – з Мармурового моря в Чорне. На підставі власних досліджень учений опублікував низку наукових праць: *«Витязь» и Тихий океан. Гидрологические наблюдения, произведенные офицерами корвета «Витязь» во время кругосветного плавания 1886–1889 годов и свод наблюдений над температурою и удельным весом воды Северного Тихого океана.* – Т. 1–2. – СПб.: Типография Академии наук, 1894. – Т. 1. – 337 с., Т. 2 – 515 с.»; *«Ермак» во льдах. Описание постройки и плаваний ледокола «Ермак» и свод научных материалов, собранных в плавании.* – Ч. 1–2. – СПб.: Типография С-Петербургского акционерного о-ва печатного дела в России, 1901. – 507 с.»; *«Об обмене вод Черного и Средиземного морей. Исследование флигель-адъютанта капитана 1 ранга С. О. Макарова (Читано в заседании физико-математического отдела Академии наук 21 мая 1885 г.)* // *Записки имп. Академии наук.* – Т. 51. – СПб., 1885. – 148 с.»; *«О гидрографических работах, произведенных на корвете «Витязь»* // *Кронштадтский вестник.* – 1890. – № 42». За праці з гідрології Чорного та Середземного морів С. Макарова нагороджено премією Петербурзької АН, а за роботи з океанографії Тихого

океану – премією Петербурзької АН та золотою медаллю Географічного товариства.

Степан Макаров обіймав керівні посади у військово-морському флоті Російської імперії, водночас він не пов'язаний із реалізацією російської імперської політики в розумінні норм, викладених у пункті другого частини 1 статті 2 згаданого Закону («російська імперська політика (російська колоніальна політика) – система заходів, що здійснювалися органами управління, збройними формуваннями, політичними партіями, недержавними організаціями, установами, підприємствами, групами чи окремими громадянами (підданими) Російської імперії, Російської республіки, Російської держави, Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки, Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки, Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Російської Федерації, спрямованих на підкорення, експлуатацію, асиміляцію Українського народу»). Отже, передбачені Законом обмеження не поширюються на пов'язані з його особою об'єкти.

З огляду на викладене вище **об'єкти (географічні об'єкти, назви юридичних осіб та об'єктів права власності, пам'ятники і пам'ятні знаки), присвячені Макарову Степану Осиповичу (1849–1904),** не суперечать вимогам Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії».

Водночас, відповідно до положень частини п'ятої статті 5 згаданого Закону («У разі якщо пам'ятник, пам'ятний знак містить окремий елемент, що символізує російську імперську політику, за рішенням сільської, селищної, міської ради, військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів), військово-цивільної адміністрації населеного пункту (населених пунктів) такий елемент демонтується (вилучається) з публічного простору»), варто демонтувати (усунути) окремі елементи із символікою російської імперської політики (зокрема, державні та інші символи Російської імперії), розміщені на пам'ятнику С. Макарову в м. Миколаєві, демонтувати розміщений на його постаменті російськомовний напис («Макаров Степан Осипович (1848–1904 г.г.). Вице-адмирал, выдающийся флотоводец и ученый. Родился в г. Николаеве, погиб на броненосце «Петропавловск»), а також усунути з напису «Макаров Степан Осипович (1848–1904 р.р.). Вице-адмирал, видатний флотоводец і вчений. Народився в м. Миколаєві, загинув на броненосці «Петропавловськ» слова «Вице-адмірал», «загинув на броненосці «Петропавловськ»».

Необхідно також усунути з назви вищого навчального закладу «Національний університет кораблебудування імені адмірала С. О. Макарова» слово «адмірала», а також узгодити розміщену на сайті навчального закладу

інформацію про С. Макарова з вимогами Закону, щоб уникнути виправдання і глорифікації російської імперської політики.

Члени Експертної комісії Українського інституту національної пам'яті з питань визначення належності об'єктів до символіки російської імперської політики:

БРЕХУНЕНКО Віктор Анатолійович

ВЕРБИЧ Святослав Олексійович

ГРЕЧИЛО Андрій Богданович

РУБЛЬОВ Олександр Сергійович

СОКИРКО Олексій Григорович